

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

1. ΛΑΘΟΣ Έπειδή δὲ καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἰμαρμένους γενέσεως
2. ΛΑΘΟΣ τυποῦσιν αὐτὰ θεοὶ γῆς ἔνδον ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείζαντες καὶ τῶν ὄσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται
3. ΛΑΘΟΣ Προμηθέα δὲ παραιτεῖται Ἐπιμηθεὺς αὐτὸς νεῖμαι, «Νείμαντος δέ μου», ἔφη, «ἐπίσκεψαι»
4. ΛΑΘΟΣ ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος
5. ΣΩΣΤΟ ἢ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν

A2. 1. α, 2. γ, 3. ε, 4. β (περισσεύει το στοιχείο δ)

A3. τούτοις → θνητά γένη

τῷδε αὐτῷ → μεγέθει

οἷς → ὄπλα

B1α) Ποιος είναι ο ρόλος της φύσης και του ανθρώπου στη δημιουργία των πόλεων ;

Ο Αριστοτέλης δεν διαφοροποιείται από τη βασική ιδέα του πρωταγόρειου μύθου: η δημιουργία της πολιτικῆς κοινωνίας είναι αποτέλεσμα μιας φυσικῆς ἐξελικτικῆς πορείας, που ἀπέβλεπε τόσο στην ἐπιβίωση ὅσο και στην εὐτυχία των ἀνθρώπων· και ουσιαστικῆ, δομικῆ προϋπόθεση για τη δημιουργία των πόλεων ἀλλὰ και την ἀντοχή τους μέσα στον χρόνο είναι το αἶσθημα του δικαίου και οἱ θεσμοὶ εὐρέσεως και πραγμάτωσής του μέσα στις πόλεις. Στο πλαίσιο αὐτό, τονίζει ο φιλόσοφος, οἱ πανάρχαιοι ἰδρυτῆς των διαφόρων πόλεων, για τους οποίους καθεμιὰ εἶχε τις δικές της μυθολογικῆς παραδόσεις, λειτούργησαν ὡς καταλύτης της φυσικῆς ἐξέλιξης.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο ἄνθρωπος ἔχει ἐμφυτη την ὁρμή να συμβιώνει κοινωνικά με ἄλλους ἀνθρώπους (Φύσει μὲν οὖν ἡ ὁρμή ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν). Τόσο η κοινωνικότητα του ἀνθρώπου ὅσο και η σύσταση της πόλεως ἀνάγονται στη φύση, εἶναι φυσικὰ φαινόμενα. Ὅπως ἀναφέρει σε ἄλλο σημεῖο των Πολιτικῶν, η πόλη υφίσταται ὄχι μόνο λόγω της χρησιμότητάς της, ἀλλὰ και λόγω της ἐπιθυμίας και τάσης του ἀνθρώπου να ζει μαζί με ἄλλους.

Ὡστόσο, προκειμένου αὐτὴ ἡ φυσικὴ τάση να πραγματοποιηθεῖ, ἀπαιτεῖται ἡ ἐλλογή και συνειδητῆ ἀνθρώπινη ἐνέργεια (ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος). Χρειαζονται, δηλαδή, οἱ προικισμένοι και ἱκανοί

άνδρες που θα θέσουν σε κίνηση αυτή τη φυσική ροπή, ιδρύοντας πόλεις και θέτοντας νόμους σε αυτές. Έτσι, θα επιβάλουν τη δικαιοσύνη, αποτρέποντας τις βλαβερές συνέπειες της αδικίας, η οποία προκύπτει από την κακή χρήση των εφοδίων που δόθηκαν στον άνθρωπο. Αυτοί οι άνθρωποι, όπως ήδη αναφέραμε, αποτελούν τους πανάρχαιους ιδρυτές των πόλεων, που αποτελούν κύριους συντελεστές της πολιτιστικής εξέλιξης και για τους οποίους η κάθε πόλη διαθέτει τις δικές της μυθολογικές παραδόσεις.

Συνεπώς, μπορούμε να πούμε ότι για τη συγκρότηση των πόλεων υπήρξε σύμπραξη ανθρώπου και τέχνης. Οι πόλεις δε συγκροτούνται μόνο από αναγκαιότητα, αλλά αποτελούν τη φυσική, νομοτελειακή εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Οι άνθρωποι, λοιπόν, που κάνουν πράξη αυτή την νομοτέλεια, επιτρέπουν στον άνθρωπο να εκπληρώσει τον φυσικό του προορισμό, γι' αυτό και χαρακτηρίζονται ως μεγάλοι ευεργέτες.

β) Πώς καταδεικνύει ο Αριστοτέλης την αναγκαιότητα της δικαιοσύνης και του νόμου για τον άνθρωπο και, κατ' επέκταση, τις κοινωνίες;

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο άνθρωπος, ζώντας σε πολιτικά οργανωμένες κοινωνίες, με νόμους και θεσμούς, έχει τη δυνατότητα να ζήσει σύμφωνα με τη δικαιοσύνη και να αποφύγει τις ολέθριες συνέπειες της αδικίας. Έτσι, τελειούται, οδηγείται δηλαδή στον σκοπό της ύπαρξής του (Ώσπερ γάρ και τελεωθεις βέλτιστον τῶν ζῶων ἄνθρωπός ἐστιν). Αξίζει να σημειωθεί ότι με τον όρο τέλος ο Αριστοτέλης δηλώνει τον απώτερο σκοπό, τον λόγο, μιας σειράς ενεργειών ή την ολοκληρωμένη μορφή προς την πραγμάτωση της οποίας τείνει ένα ον. Έτσι, το τέλος δεν είναι αποτελείωμα αλλά τελείωση, ολοκλήρωση. Ο άνθρωπος τελειούται, όταν ολοκληρώσει τη σωματική και πνευματική του ανάπτυξη και φτάσει στην πληρότητα των δυνατοτήτων του. Τότε μόνο μπορεί να πετύχει την ευτυχία. Βλ. Ἠθικὰ Μεγάλια: «Αφού, πάλι, η ευτυχία είναι τέλειο αγαθό και τελικός στόχος, δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι και ο άνθρωπος που θα την έχει θα είναι τέλειος - ολοκληρωμένος (την ευτυχία δεν θα την έχει ένα παιδί, ούτε υπάρχει παιδί ευτυχισμένο, αλλά θα την έχει ο ενήλικος, για τον λόγο ότι αυτός είναι ολοκληρωμένος άνθρωπος)» . Ασφαλώς και δεν αποστειρεί ο Αριστοτέλης τη δυνατότητα της ευτυχίας από το παιδί· δεν λέει πως δεν υπάρχουν παιδιά ευτυχισμένα! Αυτό που ο φιλόσοφος αρνείται στην παιδική ηλικία είναι η ευτυχία στην ολοκληρωμένη της μορφή, η ευτυχία ενός ενήλικου· αυτήν και μόνο αυτήν δεν μπορούν να έχουν τα παιδιά.

Αντιθέτως, αποκομμένος από τους νόμους και τη δικαιοσύνη, ο άνθρωπος καταλήγει να είναι το χειρότερο από όλα τα έμβια όντα (οὕτω καὶ χωρισθεις νόμου καὶ δίκης χειρίστον πάντων). Προκειμένου ο Αριστοτέλης να αιτιολογήσει τη θέση του για τη σημασία της δικαιοσύνης, ακολουθεί την μέθοδο της απόδειξης εκ του αντιθέτου, δηλαδή καταδεικνύει τις συνέπειες που προκύπτουν από την απουσία δικαίου. Θεωρεί, λοιπόν, ότι η αδικία είναι η πιο ανυπόφορη, όταν διαθέτει όπλα (Χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὄπλα). Κατά τον Αριστοτέλη, ο άνθρωπος γεννιέται εφοδιασμένος από τη φύση με όπλα: τα πάθη, τη λογική και την ομιλία. Σκοπός αυτών είναι να αξιοποιηθούν θετικά, υπηρετώντας τη φρόνηση και την αρετή, οδηγώντας στην πνευματική και ηθική του ολοκλήρωση. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν και για τους αντίθετους σκοπούς, βλάπτοντας τον ίδιο ή την κοινωνία. Με άλλα λόγια, η χρήση τους εξαρτάται από τις ενέργειες και την προαίρεση του ατόμου (ὁ δὲ ἄνθρωπος ὄπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τάναντία ἔστι χρῆσθαι μάλιστα.). Χρειάζεται, μάλιστα, να επισημανθεί ότι η λέξη φρόνησις εδώ σημαίνει τη διανοητική ικανότητα του ανθρώπου στο σύνολό της. Ο όρος, δηλαδή, δεν έχει την ειδική σημασία της πρακτικής σοφίας, της ικανότητας να παίρνει ο άνθρωπος τις σωστές αποφάσεις σε καθημερινά συμβάντα της ζωής του. Με αυτή την ειδικότερη σημασία χρησιμοποιεί συχνά ο Αριστοτέλης τον όρο φρόνησις στα

Ἠθικὰ Νικομάχεια. Επιπλέον, η φράση **φύεται ἀρετῇ** δεν σημαίνει ότι η ἀρετὴ εἶναι ἔμφυτη στον ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὅτι ο ἄνθρωπος ἔχει τὴ δυνατότητα καὶ τὶς προϋποθέσεις νὰ τὴν ἀποκτήσει, ἴσως καὶ ἔχει μὴ ἔμφυτη τάση πρὸς αὐτήν.

Στὴ συνέχεια, ὁ Ἀριστοτέλης ἐπιλέγει νὰ παρουσιάσει παραδείγματα γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἀρετῆς καὶ δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, χωρὶς ἀρετὴ ὁ ἄνθρωπος γίνεται τὸ πιο ἀνόσιο ὄν στὶς σχέσεις του με τὸ θεῖο, ἐπιθετικὸς καὶ βίαιος πρὸς τοὺς συνανθρώπους του καὶ ἀνεξέλεγκτος σὲ σχέση με τὶς ἐρωτικὲς καὶ τροφικὲς ἀπολαύσεις (*Διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χεῖριστον*). Αἰξίζει νὰ παρατηρήσουμε, στὸ χωρίο αὐτό, καὶ τὴ συσσώρευση ἐπιθέτων σὲ υπερθετικό βαθμό, γιὰ νὰ υπερτονιστοῦν ἀπὸ τὸν φιλόσοφο τὰ δεινὰ ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἔλλειψη δικαίου.

Ἐν τέλει, ὁ Ἀριστοτέλης καταλήγει στὴν ἀξία τῆς δικαιοσύνης, ὡς θεμελιώδους πυρῆνα τῶν πόλεων. Ὁ συλλογισμὸς σὲ τυπικὴ μορφή ἀναλύεται ὡς ἐξῆς:

- Πρώτη προκειμένη: ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινῶνίας τάξις ἐστίν
- Δεύτερη προκειμένη: ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῦ δικαίου κρίσις
- Συμπέρασμα: Ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικῶν

Ἐπισημαίνεται, δηλαδή, ὅτι τὸ κοινὸ αἶσθημα περὶ δικαίου (δίκη) διασφαλίζει τὴν τάξη καὶ οργάνωση σὲ μὴ πολιτικὴ κοινῶνία. Οἱ θεσμοὶ εὐρέσεως καὶ πραγμάτωσης μεριμνοῦν γιὰ τὴν ἀπονομὴ του καὶ, συνεπῶς, ἡ ὀρθὴ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ἀποτελεῖ θεμέλιο τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς. Κατανοοῦμε, ἔτσι, τὴν ἀρρηκτὴ σύνδεση τῆς δικαιοσύνης με τὴν ἐπιβίωση καὶ ἐξέλιξη τῶν ἀνθρώπινων κοινῶνιών.

B2. Μελετώντας τὸ 1ο ἀπόσπασμα καὶ τὸ παρακάτω παράλληλο κείμενο (Δωδέκατο σονέτο τοῦ ποιητῆ Κωστή Παλαμά), νὰ συγκρίνετε τὶς κοσμογονικὲς ἀναφορὲς ποὺ ἐντοπίζονται σὲ αὐτά.

Πρόλογος: Παρουσίαση τῶν δύο κειμένων καὶ τοῦ κοινού τους θέματος

Διδαγμένο κείμενο:

- Δημιουργοὶ τῶν θνητῶν γενῶν (ζῶων καὶ ἀνθρώπων) εἶναι οἱ θεοί, σύμφωνα με τὸν αὐστηρὰ προκαθορισμένο χρόνο. Στὸν κοσμογονικὸ τοῦ μύθο ὁ Πρωταγόρας παρουσιάζει τὴ γένεση τοῦ κόσμου ὡς θεϊκὴ δημιουργία.
- Ἡ δημιουργία τῶν θνητῶν γενῶν γίνεται στὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς → σύνδεση με τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γιὰ τὴ γεννητικὴ δύναμη τῆς Γῆς, συτὸ ἐσωτερικὸ τῆς ὁποίας δημιουργοῦνται ὅλα τὰ ἔμβια ὄντα (Γῆ Παμμήτωρ). Ἀναφορὰ στὸν αὐτοχθονισμό (πεποίθηση ὀρισμένων φυλῶν ὅτι κατοικοῦν στὴ γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία φύτρωσαν οἱ πρόγονοί τους -ἐνδειξὴ ευγενικῆς καταγωγῆς)
- Οἱ θεοὶ πλάθουν τὰ θνητὰ γένη με γῆ, φωτιά καὶ ὅσα μποροῦν νὰ ἀναμειχθοῦν με γῆ καὶ φωτιά. Ἦταν διαδεδομένη στὴν ἀρχαιότητα ἡ θεωρία γιὰ τὰ τέσσερα στοιχεῖα (γῆ , πῦρ , ἀήρ , ὕδωρ) ἀπὸ τὴν ἀνάμειξη τῶν ὁποίων (σὲ ποικίλες ἀναλογίες) ἀπαρτίζονται καὶ μετασχηματίζονται ὅλα τὰ υλικά

πράγματα. Ο Εμπεδοκλής τα ονομάζει ριζώματα. Στο κοσμολογικό του έργο *Τίμαιος* (53a-b) ο Πλάτων θέτει την ύπαρξη των τεσσάρων στοιχείων πριν και από τη δημιουργία - μορφοποίηση του κόσμου από τον θεό. Ο Πρωταγόρας προτάσσει το χώμα, ως πυκνότερο στοιχείο που γονιμοποιεί, και τη φωτιά, που συμβολίζει την αστείρευτη ενέργεια και ζωτικότητα.

Παράλληλο κείμενο:

- Εμφανής είναι η επίδραση των μεταφυσικών θεωριών του Εμπεδοκλή στον ποιητή Κωστή Παλαμά, ο οποίος αναφέρεται επίσης στα τέσσερα στοιχεία, αποκαλώντας τα πατρίδες. Όπως δηλώνεται και στον επόμενο στίχο, τα θεωρεί άφθαρτα, δημιουργό όλων των θνητών όντων. Είναι πιθανό η λέξη πατρίδες να αναφέρεται στο ότι εκεί ξεκινούν και καταλήγουν όλα τα είδη (ομοιότητα με διδ.).
- Σε αντίθεση με τον πρωταγόρειο μύθο, τα 4 στοιχεία συνδέονται όχι μόνο με τη γένεση, αλλά και με τη φθορά των όντων, τα οποία αποδομούνται, επιστρέφοντας στην αρχική τους ύλη.
- Προσωπικό στοιχείο του ποιητή αποτελεί η σύνδεσή τους με στοιχεία της ανθρώπινης προσωπικότητας: αέρας - όνειρο, φωτιά - σκέψη, νερό - ένταση συναισθημάτων, χώμα- σώμα.
- Στους τελευταίους στίχους, ο ποιητής μάλλον υποδηλώνει ότι η δύναμη της ποιητικής του ιδιότητας δε θα χαθεί με τον τερματισμό της ζωής του.

Επίλογος: (επισήμανση συμφωνίας -κοινού θεματικού πυρήνα κειμένων -εύλογων διαφορών λόγω διαφορετικού πλαισίου και κειμενικού είδους)

Επισήμανση: Απαραίτητη είναι η τεκμηρίωση με χωρία και από τα δύο κείμενα.

B4. A) διαμοιρασμός → είμαρμένος , διάδημα → ύποδῶν , σκεπτικός → επίσκεψαι, πρόσληψη → εὐλάβειαν εισιτήριο → ἰοῦσιν, θρεπτικός → τροφάς.

B) (ζητείται ένα) *συστήσας* → παράσταση, κατάσταση

τελεωθεις → τελεσφόρηση, συντέλεια, αποτελείωση

χωρισθεις → αποχωρισμός, διαχωρισμός

ἔχουσα → παροχή, ασχήμια, ανακωχή

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

1. Μετάφραση

Άνδρες (Αθηναίοι), δε μου φαίνεται ότι είναι δίκαιο να παρακαλεί κανείς το δικαστή, ούτε να αθώνεται με παρακάλια, αλλά να εξηγεί την ουσία της υπόθεσης και να πείθει. Γιατί δεν κάθεται στη θέση του ο δικαστής για αυτό το σκοπό, για να κάνει χάρες κατά την απονομή του δικαίου, αλλά για να κρίνει αντικειμενικά· και ορκίστηκε όχι να κάνει χάρες σε όποιον θέλει, αλλά να δικάζει σύμφωνα με τους νόμους. Έτσι λοιπόν δεν πρέπει ούτε εμείς οι κατηγορούμενοι να σας συνηθίζουμε στην επιορκία, ούτε εσείς να τη συνηθίζετε. Γιατί σε αυτή την περίπτωση και οι μεν και οι δε θα δείχναμε ασέβεια προς τους θεούς. Μην έχετε επομένως την απαίτηση, Αθηναίοι, να συμπεριφερθώ σε σας με τρόπο που πιστεύω ότι ούτε ωραίος είναι, ούτε δίκαιος, ούτε αρέσει στους θεούς· προπαντός, μα το Δία, από τη στιγμή που με μήνυσε για ασέβεια αυτός εδώ ο Μέλητος. Γιατί σαφέστατα, αν σας έπειθα και σας ανάγκαζα με παρακάλια να παραβείτε τον όρκο σας, θα σας δίδασκα να μην πιστεύετε στην ύπαρξη των θεών και, πράγματι, με την απολογία μου θα επέρριπτα ο ίδιος στον εαυτό μου την κατηγορία ότι δεν πιστεύω στους θεούς. Αλλά αυτό πολύ απέχει από την αλήθεια. Γιατί πιστεύω, Αθηναίοι, πολύ περισσότερο από ό,τι οποιοσδήποτε από τους κατήγορους μου, και αφήνω εσάς και το θεό να με κρίνετε και να αποφασίσετε ποιο είναι το καλύτερο να γίνει για μένα και για σας.

2. Ερώτηση Κατανόησης

Ο Σωκράτης στην απολογία του αναφέρει τις προϋποθέσεις για την ορθή διεξαγωγή μιας δίκης. Συγκεκριμένα, θεωρεί ότι δεν είναι σωστό ο κατηγορούμενος να παρακαλεί τον δικαστή ελπίζοντας στον οίκτο του ώστε να αποφύγει την τιμωρία, αλλά ότι πρέπει να επιχειρηματολογεί για να πείσει τον δικαστή ότι αξίζει την αθώωση. Ο δικαστής από την πλευρά του οφείλει να κρίνει όσα ακούει και να μη δείχνει εύνοια, γιατί έχει δώσει όρκο να δικάζει σύμφωνα με τους νόμους και να είναι αμερόληπτος και αντικειμενικός («οὐδέ δίκαιον...νόμους.»).

Γραμματικές Παρατηρήσεις

3. α) ὁμωμοκέναι, ἀπολογεῖσθαι, καθῆσθαι, ἀξιοῦν.

β) ὄμνυσι

ἐδεῖτο

κατηγορήσοιμι/κατεροῖμι ἢ κατεροῖην

Ζεύς

ἀπόφυγε

ἀγαθά – βελτίονα/βελτίω

γ) **i.** ἐνόμιζον τε γάρ, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὡς οὐδεὶς τῶν ἐμῶν κατηγορῶν, καὶ ὑμῖν ἐπέτρεπον καὶ τῷ θεῷ κρῖναι περὶ ἐμοῦ ὅπῃ ἔμελλε ἐμοὶ τε ἄριστα εἶναι καὶ ὑμῖν.

ii. οὐδεὶς: ονομαστική ενικού, αρσενικού γένους, της επιμεριστικής αντωνυμίας οὐδεὶς-οὐδεμία-οὐδέν. ἐμῶν: γενική πληθυντικού, αρσενικού γένους, ἀ' πρόσωπο για έναν κτήτορα, της κτητικής αντωνυμίας ἐμός-ή-όν.

ἐμοῦ: γενική ενικού, ἀ' πρόσωπο, της προσωπικής αντωνυμίας ἐγώ-σύ-(οὔ)

[ενδεικτικές απαντήσεις. Υπάρχουν και τα ὑμῖν, ἐμοί – επίσης προσωπικές αντωνυμίες]

Συντακτικές Παρατηρήσεις

4. α) χαριεῖσθαι: ειδικό απαρέμφατο ως αντικείμενο στο ρήμα ὁμώμοκεν, ταυτοπροσωπία (Υποκ.: ὁ δικαστής).

πράττειν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο στο ἀπρόσωπο απαρέμφατο δεῖν, ετεροπροσωπία (Υποκ. ἀπαρεμφάτου: ἐμέ).

τῶν κατηγορῶν: γενική διαιρετική στο οὐδεὶς.

μοι: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο ρήμα δοκεῖ.

τοιαῦτα: σύστοιχο αντικείμενο στο απαρέμφατο πράττειν (τοιαύτας πράξεις).

β) Το ἄν είναι δυνητικό γιατί συνοδεύει ἐγκλιση Ευκτική. Ἔχουμε δυνητική Ευκτική (κατηγοροῖην ἄν) η οποία δηλώνει ότι η πράξη είναι πιθανή στο παρόν-μέλλον. Το δυνητικό ἄν δηλώνει ότι η πράξη εξαρτάται από κάποια προϋπόθεση.

γ) Στον πλάγιο λόγο έχουμε δύο ειδικά απαρέμφατα Μέλλοντα (χαριεῖσθαι, δικάσειν), τα οποία εξαρτώνται από το ρήμα ὁμώμοκεν (λεκτικό). Στον ευθύ λόγο μετατρέπονται σε κύριες προτάσεις κρίσεως με Οριστική Μέλλοντα.

Η δευτερεύουσα αναφορική-υποθετική πρόταση εκφέρεται με Υποτακτική (δοκῆ) που στον ευθύ λόγο διατηρείται:

ΕΥΘΥΣ: οὐ χαριοῦμαι οἷς ἄν δοκῆ ἐμοί, ἀλλὰ δικάσω κατὰ τοὺς νόμους.

Υπάρχει λανθάνων υποθετικός λόγος μέσα σε δευτερεύουσα αναφορική-υποθετική πρόταση (οἷς ἄν δοκῆ), η οποία εκφέρεται με ἄν (αοριστολογικό) και υποτακτική (δοκῆ). Με ἀπόδοση τα ρήματα «χαριοῦμαι» και «δικάσω» σε Οριστική Μέλλοντα σχηματίζεται σύνθετος υποθετικός λόγος του προσδοκωμένου.